Valtioneuvoston kanslia NEUVOSTORAPORTTI VNEUS2021-00865

VNEUS Siivola Heli(VNK) 25.10.2021

Asia
Yleisten asioiden neuvosto 19.10.2021

Kokous
Yleisten asioiden neuvosto 19.10.2021

Neuvosto valmisteli lokakuun Eurooppa-neuvostoa (21.-22.10.) käymällä keskustelun Eurooppa-neuvoston päätelmäluonnoksesta. Päätelmien digiosiota tuettiin yleisesti. Komission 13.10. julkaisemaa energian hintoja koskevaa tiedonantoa kiiteltiin laajasti. Eurooppa-neuvoston keskustelua aiheesta pidettiin tärkeänä. Muuttoliikkeen osalta painotettiin ulkoista ulottuvuutta ja kesäkuun 2021 Eurooppa-neuvoston päätelmien toimeenpanoa. Muuttoliiketekstiä toivottiin vielä vahvistettavan. Kauppapolitiikan osalta korostettiin avoimuuden merkitystä.

Neuvosto kävi vuosittaisen horisontaalisen oikeusvaltiovuoropuhelun komission heinäkuussa antaman oikeusvaltioraportin pohjalta. Komissio esitteli raporttinsa keskeiset johtopäätökset. Komissio on nähnyt useita positiivisia kehityskulkuja ja edistystä, mutta myös negatiivisia kehityskulkuja. Erityisenä huolena komissio nosti esiin EU-oikeuden etusijan kyseenalaistamisen. Kyse on EU:n oikeusjärjestelmän ytimestä. Komissio on valmis takaamaan EU-oikeuden yhdenmukaisen soveltamisen ja EU-oikeuden integriteetin kaikin käytettävissään olevin keinoin. Käydyssä keskustelussa komission raportti sai jäsenvaltioiden laajan tuen. Raportin koettiin edistävän oikeusvaltioperiaatteen vahvistamista. Valtaosa jäsenvaltioista nosti esiin huolestuneisuutensa EU-oikeuden etusijan kyseenalaistamiseen liittyen.

Keskustelua oikeusvaltioraportin maakohtaisista luvuista jatketaan marraskuun kokouksessa seuraavan viiden jäsenmaan (Kroatia, Italia, Kypros, Latvia ja Liettua) osalta.

Puheenjohtajavaltio kertoi Euroopan tulevaisuuskonferenssin etenemisestä ja konferenssin seuraavan täysistunnon (22.–23.10.) valmisteluista. Konferenssin puheenjohtajat ovat kutsuneet Länsi-Balkanin maat osallistumaan täysistuntoon. Käydyssä keskustelussa korostettiin kansalaisten keskeistä roolia konferenssissa. Moni painotti myös tarvetta tehostaa viestintää, jotta kansalaisia saadaan osallistumaan tulevaisuuskeskusteluun laajemmin.

Suomea edusti kokouksessa eurooppaministeri Tytti Tuppurainen.

A-kohtien hyväksyminen

Hyväksyttiin asiakirjan 12758/21 mukaisesti

Eurooppa-neuvoston 21.–22.10.2021 valmistelu; päätelmät

Neuvosto keskusteli Eurooppa-neuvoston päätelmäluonnoksesta. Eurooppa-neuvoston aiheita ovat covid-19, digitalisaatio, energian hinnat, muuttoliike, kauppa ja ulkosuhteet.

Komissio (komissaari Reynders) korosti covid-19:n osalta tarvetta nostaa rokotuskattavuutta ja pitää kiinni EU:n sitoumuksista koskien kansainvälistä solidaarisuutta ja rokotteiden saatavuuden varmistamista kaikille. Komissio totesi luottavansa jäsenmaiden tukeen digitalisaatiota koskevien lainsäädäntöehdotusten käsittelyssä. On hyvä, että Eurooppa-neuvosto keskustelee energian hinnoista. Komissio on esitellyt 13.10. tiedonannossaan jäsenmaille työkaluja siihen, miten lieventää hintojen nousun vaikutuksia kansalaisiin ja yrityksiin. On varmistettava koordinoitu lähestymistapa ja edistettävä kohtuuhintaista, oikeudenmukaista ja kestävää energiasiirtymää. Muuttoliikkeen osalta on keskeistä edetä kesäkuun 2021 Eurooppa-neuvoston päätelmien toimeenpanossa. Kaupasta on hyvä tilaisuus käydä strateginen keskustelu johtajien välillä. Tarvitaan avointa, kestävää ja määrätietoista kauppapolitiikkaa. Ulkosuhteiden osalta itäisen kumppanuuden huippukokous on tilaisuus ilmaista EU:n sitoutuneisuutta, tukea ja solidaarisuutta kumppaneille. ASEM-huippukokouksessa keskeistä on yhteinen sitoutuminen tehokkaaseen multilateralismiin ja sääntöihin pohjautuvaan kansainväliseen järjestykseen. COP26:n osalta on kannustettava kumppaneita päivittämään sitoumuksiaan ja toimiaan kunnianhimoisemmiksi. Komissio nosti alustuksessaan esille myös Puolan perustuslakituomioistuimen EU-oikeuden ensisijaisuutta koskeneen päätöksen siteeraten komission puheenjohtaja Ursula von der Leyenin samana aamuna Euroopan parlamentin täysistunnossa pitämää puheenvuoroa.

Covid-19:n osalta keskustelussa todettiin tarve nostaa rokotuskattavuutta sekä helpottaa vapaata liikkumista EU:ssa ja matkustamista EU:hun. Esille nostettiin rokotustodistusten vastavuoroisen tunnustamisen nopeuttaminen kolmansien maiden kanssa. EU-koordinaation jatkamista painotettiin myös muun muassa rokotustodistusten voimassaolon ja tehosteannosten antamisen suhteen. Todettiin, että joissakin jäsenmaissa tilanne on edelleen erittäin vakava.

Päätelmien *digiosiota* tuettiin yleisesti. Joitain toiveita esitettiin tekstin tarkentamiseksi. EU:n ja Yhdysvaltojen kauppa- ja teknologianeuvostoa pidettiin useissa puheenvuoroissa tärkeänä askeleena transatlanttisen yhteistyön lujittamisessa digitaalialalla. Suomi piti päätelmätekstiä yleisesti ottaen hyvänä, mutta toivoi vahvempaa painotusta avoimeen kansainväliseen kauppaan. Tavoiteltaessa avointa strategista autonomiaa digitaalialalla ei tule aiheuttaa haittaa sisämarkkinoille ja tulee varmistaa avoin ja sääntöperustainen kauppa. Suomi kiinnitti huomiota myös kilpailu- ja valtiontukisääntöjen tarkasteluun ja piti tärkeänä, että EU:n tiukahko kilpailu- ja valtiontukilinja säilyy jatkossakin.

Keskustelussa kiiteltiin laajasti komission *energian hintoja* koskevaa tiedonantoa, joka toimii ns. työkalupakkina jäsenmaille lyhyen, keskipitkän ja pitkän tähtäimen toimia varten sekä analysoi hintojen nousun syitä. Monet korostivat tarvetta tukea haavoittuvimmassa asemassa olevia kotitalouksia ja pk-yrityksiä. Osa katsoi, että tulisi jo pohtia EU-tason keskipitkän ja pitkän tähtäimen toimia. Osa (ml. Suomi) varoitti puuttumasta markkinoiden toimintaan äkkinäisillä toimilla, jotka voivat myös haitata vihreää siirtymää. Tarvitaan järkeviä ratkaisuja hintapiikkiin lyhyen aikavälin kansallisten toimenpiteiden avulla. On lisättävä investointeja vihreään energiaan ja energiatehokkuuteen ja vähennettävä riippuvuutta fossiilisista polttoaineista. Useissa puheenvuoroissa (ml. Suomi) todettiin, etteivät ilmastotoimet aiheuta energian hintojen nousua vaan ovat osa ratkaisua. Jotkut katsoivat, että energian hintojen nousulla ja Fit for 55 -ilmastopaketilla on suora yhteys. Esille nostettiin myös kaasun käyttäminen siirtymäenergiana sekä kaasun ja ydinvoiman kriteerien lisääminen taksonomiaa koskeviin delegoituihin asetuksiin.

Muuttoliikkeen osalta korostettiin tarvetta panna viipymättä täytäntöön kesäkuun Eurooppa-neuvoston päätelmät, erityisesti toimintasuunnitelmat kahdeksan lähtö- ja kauttakulkumaan kanssa. Keskustelussa nostettiin esille muun muassa tarve huomioida kaikki muuttoliikereitit, EU:n ulkorajojen turvaaminen,

palautusten tehostaminen sekä riittävä rahoitus. Pyrkimykset välineellistää maahanmuuttajia poliittisiin tarkoituksiin herättivät jälleen keskustelua. Liettuan, Latvian ja Puolan tilanteelle Valko-Venäjän rajalla ilmaistiin solidaarisuutta (ml. Suomi). Osa jäsenmaista toivoi, että muuttoliiketekstiä vielä vahvistettaisiin.

Muutamat jäsenvaltiot (ml. Suomi) korostivat avoimen, kestävän ja määrätietoisen *kauppapolitiikan* merkitystä.

Itäisen kumppanuuden osalta korostettiin EU:n yhtenäisyyttä ja sitoutumista alueen kehittämiseen. Esille nostettiin myös ihmisoikeuksien ja oikeusvaltioperiaatteen huomioiminen.

Komissiota kiitettiin *Puolan perustuslakituomioistuimen päätöksen* esille nostamisesta.

Vuotuinen oikeusvaltiovuoropuhelu; horisontaalinen keskustelu

Komissio (komissaari Didier Reynders) alusti vuotuisen horisontaalin oikeusvaltiovuoropuhelun esittelemällä komission heinäkuisen oikeusvaltioraportin keskeiset johtopäätökset. Komissio ilmaisi tukensa oikeusvaltiovuoropuhelun käymiselle neuvostossa. Oikeusvaltioperiaatetta ei voida pitää itsestäänselvyytenä. Tämän vuoksi komissio on kehittänyt oikeusvaltiotyökalupakkiaan ja vuotuinen oikeusvaltioraportti on osa tätä. Komissio kiitti jäsenvaltioita ja sidosryhmiä aktiivisesta osallistumisesta raportin valmisteluun. Raportti muodostaa näin vahvan pohjan keskustelun käymiseksi neuvostossa. Tässä toisessa raportissa komissio on syventänyt analyysiään sekä positiivisten että negatiivisten kehityskulkujen osalta. Erityisesti on tarkasteltu pandemian kontekstissa nousseita uusia huolenaiheita.

Komissio kävi läpi raportin neljän eri osa-alueen (oikeuslaitos, korruptiontorjuntakehys, tiedotusvälineiden vapaus ja moniarvoisuus sekä hallintojärjestelmän osien keskinäinen valvontajärjestelmä) johtopäätöksiä. Oikeuslaitoksen osalta usea jäsenvaltio on toteuttanut toimia oikeusjärjestelmän riippumattomuuden edistämiseksi muun muassa oikeudellisten nimitysprosessien osalta. Huolenaiheena kuitenkin on, että joissakin maissa toimeenpano- ja lainsäädäntövallan sekaantuminen tuomarinimityksiin on kasvanut ja turvatakeet heikentyneet. Korruptiontorjunnan osalta useassa jäsenvaltiossa on kehitetty strategioita tilanteen parantamiseksi. Näiden strategioiden täytäntöönpano on tärkeää kansalaisten luottamuksen säilyttämiseksi viranomaisiin. Lehdistönvapauden alalla on samoin sekä positiivista että negatiivista kehitystä. Useassa maassa tehdään työtä riippuvaisuuden vähentämiseksi mediaa sääntelevistä tahoista. Riippuvuuksia kuitenkin edelleen on. Erityisenä huolena ovat toimittajiin kohdistuvat uhat ja hyökkäykset. Tänä vuonna on murhattu jo kaksi toimittajaa. Tämä ei ole hyväksyttävää. Lisäksi pandemia on pannut kansalliset järjestelmät testiin hallintojärjestelmän osien keskinäisen valvonnan osalta. Myös kriisiaikana tulee noudattaa perusperiaatteita ja -arvoja. Poikkeusten tulee olla oikeasuhtaisia, rajoitettu välttämättömään sekä olla parlamenttien ja tuomioistuinten valvonnan alaisia. Komissio totesi jatkavansa hätätilatoimien seurantaa. Johtopäätöksensä on, että useimmat järjestelmät ovat varsin resilienttejä.

Komissio totesi raportin osoittavan yleisesti ottaen paljon positiivisia esimerkkejä oikeusvaltioperiaatteen ja demokraattisen resilienssin vahvistamisessa. Se osoittaa kuitenkin myös joitakin huolestuttavia kehityskulkuja, kuten EU-oikeuden etusijan kyseenalaistaminen. Kyseessä on EU:n oikeusjärjestelmän ydin ja jäsenvaltioiden yhdenvertaisuuden tae. Reynders viittasi komission puheenjohtaja von der Leyenin samana aamuna Strasbourgissa pitämään puheeseen. Komissio on aina ollut täysin selvä siinä, että EU-oikeudella on etusija kansalliseen oikeuteen nähden. Tämä kattaa EU-tuomioistuimen ratkaisut, mukaan lukien välitoimet, joita on kansallisten viranomaisten ja tuomioistuinten noudatettava. Komissio on valmis takaamaan EU-oikeuden yhdenmukaisen soveltamisen ja EU-oikeuden integriteetin kaikin käytettävissään olevin keinoin. Toisena huolenaiheena komissio nosti esiin joissakin maissa havaitut ongelmat kansalaisyhteiskunnan toimintaympäristöön liittyen.

Komissio alleviivasi raportin merkitystä vuoropuhelun käymisen pohjana. On meidän kaikkien yhteinen velvollisuutemme vahvistaa ja kehittää oikeusvaltioperiaatetta. Komissio on sitoutunut

keskustelemaan raportista ja sen johtopäätöksistä jäsenvaltioiden kanssa. Voimme oppia toisiltamme. On tärkeää käydä keskustelua myös esimerkiksi oikeus- ja sisäasioiden neuvostossa sekä Euroopan parlamentin kanssa. Komissio pitää tärkeänä myös vuoropuhelua kansallisten parlamenttien ja sidosryhmien kanssa.

Käydyssä keskustelussa komission raportti sai jäsenvaltioiden laajan tuen. Raportin koettiin edistävän oikeusvaltioperiaatteen vahvistamista. On tärkeää nostaa esiin kriittisiäkin huomioita, jotta asioista voidaan keskustella ja oikeusvaltioperiaatetta viedä eteenpäin kaikissa jäsenvaltioissa. Valtaosa jäsenvaltioista nosti esiin huolestuneisuutensa EU-oikeuden etusijan kyseenalaistamiseen liittyen, joko yleisellä tasolla tai mainiten suoraan Puolan perustuslakituomioistuimen ratkaisun. Kyse on EU:n oikeusjärjestelmän ytimeen kuuluvasta asiasta, luottamuksesta ja sisämarkkinoiden toiminnasta, mikä koskee kaikkia.

Muutama jäsenvaltio ilmaisi nimenomaisen tukensa komission suunnitelmille sisällyttää seuraavaan oikeusvaltioraporttiinsa suosituksia jäsenvaltioille. Kaksi jäsenvaltiota totesi, ettei tällaisille suosituksille ole oikeusperustaa, ja kyseenalaisti laajemminkin komission raportin oikeusperustaa ja metodologiaa.

Suomi totesi komission raportin luovan hyvän pohjan kattavalle arvioinnille oikeusvaltion tilanteesta ja sen kehittymisestä. Raportti on tärkeä ennaltaehkäisevänä ja objektiivisena työkaluna. Kaikki jäsenvaltiot ovat tarkastelun kohteena ja niitä arvioidaan tasavertaisesti tosiasioiden perusteella. On hyvä, että komissio seuraa myös covid-19-pandemian takia toteutettuja poikkeuksellisia toimenpiteitä ja niiden vaikutusta oikeusvaltioon. Raportti osoittaa myönteistä kehitystä useilla alueilla. On kuitenkin myös joitain yhteisiä huolenaiheita, ja kaikilla on parantamisen varaa. On tärkeää jatkaa tällaisten kysymysten käsittelemistä rehellisesti ja avoimesti. Voimme myös oppia toisiltamme. Suomi toi esille vakavan huolensa raportissa esille nostetuista oikeuslaitoksen riippumattomuutta sekä EU-oikeuden ensisijaisuuden periaatteen noudattamista koskevista huolista ja Puolan perustuslakituomioistuimen äskettäisestä päätöksestä. Työtä oikeusvaltion vahvistamiseksi on jatkettava. Suomi tukee komissiota tässä työssä.

Euroopan tulevaisuutta käsittelevä konferenssi

Puheenjohtaja kertoi Euroopan tulevaisuuskonferenssin etenemisestä, mukaan lukien eurooppalaisten kansalaispaneelien ensimmäiset kokoontumiset ja lokakuun täysistunnon valmistelut. Länsi-Balkanin maat on kutsuttu osallistumaan täysistuntoon.

Puheenvuoron käyttäneet valtuuskunnat korostivat kansalaisten keskeistä roolia konferenssissa. Länsi-Balkanin maiden osallistumista pidettiin laajalti tervetulleena. Moni painotti myös tarvetta tehostaa konferenssia koskevaa viestintää, jotta kansalaisia saadaan osallistumaan tulevaisuuskeskusteluun laajemmin. Esille nostettiin myös haasteet konferenssin täysistunnon käytännön järjestelyissä, mukaan lukien täysistunnon temaattisten työryhmien aikatauluttaminen päällekkäin Eurooppa-neuvoston kokouksen kanssa.

Suomi toivotti saavutetun edistyksen tervetulleeksi ja korosti kansalaisten keskeistä roolia kaikilla konferenssin tasoilla, mukaan lukien konferenssin täysistunto ja sen työryhmät. On hyvä, että konferenssitapahtumia järjestetään lähellä kansalaisia eri puolilla Eurooppaa. Hallituksen “Eurooppa olemme me” -keskustelukiertue etenee hyvin. On varmistettava, että kansalaisten palaute kanavoituu ja otetaan huomioon EU-tason keskusteluissa.

Muut asiat

Puheenjohtajavaltio Slovenia kertoi lyhyesti 23.8.2021 Ljubljanassa järjestetystä konferenssista *”Illusive reconsiliation: Transitional Processes in Central and Eastern Europe in a Comparative Perspective”* (kuvitteellinen sovinto: vertaileva katsaus Keski- ja Itä-Euroopan siirtymäprosesseihin).

Suomen edustajat
Ministeri Tuppurainen ja virkamiesvaltuuskunta

Asiakirjat
12757/21

Liitteet

Viite

Asiasanat	EU:n tulevaisuus, Eurooppa-neuvosto, YAN Yleisten asioiden neuvosto, Oikeusvaltioperiaate
Hoitaa	**OM, SM, UM, VNK**
Tiedoksi	ALR, EUE, LVM, MMM, OKM, PLM, SP, STM, TEM, TULLI, VM, VTV, YM